Düsgün İş Endeksi Çerçevesinde OECD Ülkeleri İçinde Türkiye'nin ve Diğer Ülkelerin Düsgün İş Yapılarının Karşılaştırmalı Analizi

A Comparative Analysis of Turkey's and Other OECD Countries' Decent Work Structures

Assoc. Prof. Dr. Elif Haykır Hobikoğlu (Istanbul University, Turkey)

Prof. Dr. Ahmet İncekara (Istanbul University, Turkey)

Abstract

This study examines all the efforts paid since the year 2000 for improving the working conditions of decent work which is a concept that has been in use by the International Labour Organization. A comparative analysis of Turkey's and other OECD countries' decent work structures is presented in our study which has been conducted by looking at such indicators as wages paid for labour, working conditions, social security rights, union rights, income security, annual leave durations, existence of social dialogue, labour participation rates, social assistance, social protections, the state of human development index.

1 Giriş

2000 yılından bu yana Uluslararası Çalışma teşkilatı tarafından kullanılmaya başlan bir kavram olan düsgün iş emek kullanımında çalışma koşullarının iyileştirilmesine yönelik çalışmaların tümünü içermektedir. Çalışmamız da emeğin karşılığı alınan ücret, çalışma koşulları, sosyal güvenlik hakları, sendikal haklar, gelir güvencesi, yıllık izin süreleri, kıdem tazminatı, sosyal diyalogun varlığı, işgücüne katılma oranı, sosyal yardım, sosyal korumalar, insanı gelişme endeksi göstergelerinin gelişmişliği, sendikalaşma oranları gibi unsurların ön plana alınarak yapıldığı düsgün iş endeksinde, OECD ülkeleri içinde Türkiye'nin ve diğer ülkelerin düsgün iş yapıları incelenerek karşılaştırmalı bir analizi yapılmıştır.

Literatüre İngilizce bir kavram olarak giren "decent work", emeğin var olma koşullarını etkinleştirmek, çalışma koşullarının iyileştirilmesi, emek karşılığı elde edilen gelirin paylaşımının adil olduğu, kanunlarla çalışanın korunduğu, kabul edilebilir çalışma koşullarının içinde olmak, beşeri sermayenin değer algısının yükseltildiği koşulları ifade etmek için kullanılmaktadır. Temel kriterlerin oluşup oluşmadığı noktasında ölçümlenen düsgün iş kavramı, gelir güvencesi, sosyal güvenlik kapsamında olma, sendikal hakların varlığı, işçi ve işveren örgüt yöneticilerinin ve temsilcilerinin temel ekonomik ve sosyal politikaların belirlenmesinde uygulanmasındaki katılımlarının derecelerini ve birlikte iş yapabilirliklerini gösteren sosyal diyalog şartlarının emek piyasasında var olup olmaması gibi konumlandırmalar dâhilinde incelenmektedir.

Düsgün iş temel hak ve standartların emek piyasasında uygulamasını gösteren, istihdam, gelir paylaşımı ve ekonomik fırsatları değerlendirmede cinsiyet farklılığının düzeyini gösteren, sosyal diyalogun iletişim aracıyla emek piyasasının tüm paydaşlarını katılım platformunda eşdeğer kıldığı ve sosyal Güvenliğin en etkin şekilde uygulama alanını genişleten kavramsal bir çerçeveyi içermektedir.

2 Düsgün İş Göstergeleri Çerçevesinde Düsgün İş Endeksi ve Temel Özellikleri

Düsgün iş performansının belirlenmesinde istihdam boyutu, istihdam oranı, işgücüne katılım oranı, ücretli çalışanların toplam istihdama oranı, işsizlik oranı, gelir dağılımı adaleti, çalışma saatleri, yıllık ücretli izin hakkı, işçi sağlığı, işyeri doktoru istihdamı, işçi sağlığı, işsizlik oranı, dinlenme süreleri, iş sağlığı ve güvenliği, iş gereği oluşan fiziksel ve duygusal zorlukları telafi yöntemlerinin varlığı, işyerinde iletişim kalitesi ve gelişim olanaklarının varlığı gibi ölçütler kullanılmaktadır.

Düsgün iş performansı sosyal diyalog boyutunu, çalışanların yönetim kararlarına katılım oranları, işbirliği, emek piyasasını oluşturan farklı çıkar grupları arasında adil bir çözüm mekanizmasının hukuksal ve demokratik bir alt yapısının olması, grev hakkının olası, toplu pazarlık haklarını varlığı, çalışanların sendikaya üyelik oranı kapsamaktadır ve kullanılmaktadır, çeşitli çıkar gruplarının çıkar çatışmalarını barışçı yollarla çözmesi ve devletin de mekanizmaya destek vermesi ile ilgilidir. İlk akla gelen uygulama alanı toplu pazarlık olsa da bundan daha geniş bir anlam taşımaktadır

Düsgün iş performansının belirlenmesinde kullanılan sosyal güvenlik boyutu ise mesleki hastalık ve kaza durumlarında sağlık imkanlarına ulaşabilme yeteneği, yaşlılık halinde bakım ihtiyacı, hane halkı gelirinin yoksulluk boyutunun üstünde olup olmaması, devlet kamu harcamaları içinde sosyal güvenlik harcamalarının payı, sosyal güvenlik hizmetlerinin yaygınlığı, sosyal güvenlik kapsamında olan çalışanların tüm çalışanlara oranı, aktif sigortalıların istihdam edilen nüfusa oranı, sosyal güvenlik harcamalarının GSMH içindeki oranı, işsizlik sigortası

uygulanması ve oranlarını içermektedir. . Bu boyutun ölçümünde, genellikle yapılan harcamalar esas alınmaktadır. Oysa GSMH içindeki harcama oranına bakılarak Türkiye ile diğer ülkelerin mukayese edilmesi hatalı sonuçlar doğurabilir. Çünkü Türkiye, görece genç bir ülkedir. Mukayese yapılan Avrupa ülkeleri kadar sağlık ve sosyal güvenlik harcaması yapması doğal değildir. Dolayısıyla, sosyal güvenliğin kapsamına bakılması daha yararlı sonuçlar doğurabilir. Türkiye’de ILO’nun 9 temel sosyal sigorta kolundan sadece aile yardımları sigorta kolu uygulanmamaktadır.

Düzgün iş performansının belirlenmesinde temel hak ve özgürlükler çerçevesinde ırk, cinsiyet, fiziksel özellik gibi konularda ayrımcılığa ne oranda tutulduğuyla ilintilendirilen mesleki ayrımcılığın istihdam sürecini etkileyip etkilemediği ile ölçülmektedir. Kadınların işgücüne katılım oranı, yüksek ücretli işlerde kadınların çalışma oranı, üst kademe de çalışan kadınların oranı, girişimci kadınların oranı önemli göstergelerdir.

Sosyal ve Ekonomik boyutu ölçümlemek için enflasyon oranı ile reel ücret düzeyinin belirlenmesi, kayıt dışılığın ekonomik sistem içindeki boyutu, ekonomik büyümeyi büyük oranda etkileyen endüstrilerde çalışanların çalışma koşullarının diğer endüstri çalışanlarının koşullarının karşılaştırılması

3 Düzgün İş Endeksi Çerçevesinde OECD ülkeleri ve Türkiye Analizi

Dharam Ghai tarafından geliştirilen bir yöntem olan düzgün iş sıralaması ile ülkelerin düzgün iş göstergeleri çerçevesinde sıralaması ve karşılaştırılması yapılmıştır (Gai:2003). Bu yöntem ülkelerin düzgün iş performanslarının karşılaştırılması açısından önemlidir.

Richard Anker tarafından geliştirilen düzgün iş ölçme yönteminde ise endeksi oluşturan göstergeler sosyo ekonomik boyutuyla ülkelerin ekonomik verilerini kapsamlı bir şekilde değerlendiren bir yöntem oluşturmıştır.

Norveç	1
İsviçre	2
Avustralya	3
Japonya	4
Yeni Zelanda	5
Almanya	6
Hollanda	7
Avusturya	8
Danimarka	9
ABD	10
İzlanda	11
İsveç	12
İngiltere	13
İsrail	14
Finlandiya	15
İrlanda	16
Meksika	17
Estonya	18
Şili	19
Slovenya	20
Belçika	21
Fransa	22
İspanya	23
Portekiz	24
Slovakya	25
Polonya	26
Macaristan	27
Yunanistan	28
TÜRKİYE	29
	30

Tablo 1. Düzgün İş Göstergelerinden İstihdam Koşullarının Ülke Sıralaması **Kaynak:** OECD and World Labour Report’dan Yararlanılarak Hazırlanmıştır.

Düzgün iş esas itibarıyla, çalışma koşullarından istihdam edilebilirliğe, iş-yaşam dengesinden sosyal güvenliğe, temel çalışan haklarından iş sağlığı ve güvenliği önlemlerine kadar pek çok konuyu kapsamına alan çok boyutlu bir kavramdır. İstihdam koşulları incelendiğinde Türkiye 29. Sırada bulunmaktadır. İstihdam koşullarını en yüksek dereceden karşılayan ülke ise Norveç ve İsviçre’dir.

Fransa	1
Danimarka	2
Belçika	3
Finlandiya	4
İsveç	5
İtalya	6
Avusturya	7
İspanya	8
Almanya	9
Portekiz	10
TÜRKİYE	11
Yunanistan	12
Hollanda	13
İngiltere	14
Slovenya	15
Lüksemburg	16
	17
İrlanda	18
Norveç	19
Yeni Zelanda	20
	21
Çek Cum	22
Polonya	23
ABD	24
Avustralya	25
İsviçre	26
Slovakya	27
Kanada	28
İzlanda	29
Estonya	30
İsrail	31
Şili	32
Kore	33

Tablo 2. Düzgün İş Göstergelerinden Sosyal Güvenlik Koşulları Dahilinde Sosyal Koruma Sıralaması **Kaynak:** OECD and World Labour Report'dan Yararlanılarak Hazırlanmıştır.

Düzgün iş göstergelerinden sosyal güvenlik dahilinde sosyal korunma başarısı konusunda Fransa 1. sırada iken Türkiye diğer göstergelere oranla yüksek bir etkiye sahip olarak 11. sıradadır. Sosyal güvenlik politikalarının yasalarla etkin bir korumaya sahip olduğu fakat bu yasaların işlerliğinin arttırılmasına yönelik çalışmaların yapılması önem arz etmektedir.

ILO tarafından 1952 yılında yayınlanan sosyal güvenlikle ilgili sözleşmede edilen 102 sayılı “Sosyal Güvenliğin Asgari Normları Sözleşmesi”nde koruma garantisi içine alınması gereken tehlikeler iş kazaları ve meslek hastalığı, hastalık, analık, malûllük, yaşlılık, ölüm, işsizlik ve aile gelirinin yetersizliği ve son olarak eklenen yaşlılık halinde bakım ihtiyacı olarak belirlenmiştir. Bu sözleşmenin ülkeler tarafından kabul edilmesi bir ülkede sosyal güvenlik sisteminin oluşturulmuş sayılabilmesi için, en az biri iş kazası ve meslek hastalıkları, yaşlılık, malûllük ve ölüm sigortalarından biri olmak üzere dokuz sosyal güvenlik tehlikesinden en az üç tanesinin oluşturulması gerekmektedir. Sosyal güvenlik çeşitli tehlikeler atlatarak, muhtaç duruma düşen işçilerin ve işçi ailelerinin uğradıkları bu tehlikelerin yaşattığı maddi manevi negatif etkilerden arındırılarak, insan onuruna yaraşır, asgari bir hayat standardına kavuşturulması olarak tanımlanmaktadır (Alper,2000).

İzlanda	1
İsveç	2
Danimarka	3
Finlandiya	4
Norveç	5
Belçika	6
Lüksemburg	7
İtalya	8
İrlanda	9
Avusturya	10
	11
Kanada	12
İngiltere	13
Yunanistan	14
Yeni Zelanda	15
Portekiz	16
Almanya	17
Hollanda	18
Avustralya	19
Japonya	20
İsviçre	21
Çek Cum	22
Şili	23
Macaristan	24
Meksika	25
Polonya	26
Slovenya	27
Kanada	28
İzlanda	29
Kore	30
Fransa	31
Estonya	32
TÜRKİYE	33

Tablo 3. *Düzgün İş Göstergelerinden İşçi İşveren İletişim ve Ortak Katılım Dâhilinde Sosyal Diyalog Ülke Sıralaması* **Kaynak:** OECD and World Labour Report'dan Yararlanılarak Hazırlanmıştır.

ILO işçi ve işveren uyuşmazlıklarının da sosyal diyalog çözümünü kullanarak ülkelerdeki işçi ve işveren sosyal temsilcileri ile toplumdaki diğer organize çıkar grupları arasında karşılıklı etkileşim ve fayda dahilinde sosyal politikaların belirlenmesini sağlamaktadır (Işığışık, 1999).

Düzgün iş sisteminde sosyal diyalog olarak belirtilen işçi ve işveren iletişim ve ortak katılım konusunda İzlanda uyguladığı barışçı ve uzlaşmacı politikalarla birinci sırada iken, Türkiye sosyal diyalog konusunda 33. sırada yer almaktadır. Tarafların karşılıklı haklarını koruma ile uyumlanmış sistemlerin uygulanması ve tarafların birbirini dinleme ve ortak çıkarlarda entegrasyon kültürünün artmasına yönelik politika ve uygulamalarla Türkiye’de üst sıralara doğru yükselme eğilimi gösterecektir.

Norveç	1
İzlanda	2
Avusturya	3
Almanya	4
Avustralya	5
Kanada	6
Japonya	7
Finlandiya	8
Danimarka	9
Yeni Zelanda	10
İsrail	11
Kore	12
İngiltere	13
Hollanda	14
Lüksemburg	15
ABD-Estonya	16
Meksika	17
Slovakya	18
Slovenya	19
-----	20
Polonya	21
TÜRKİYE	22
Şili	23
İtalya	24
İspanya	25
Yunanistan	26

Tablo 4 Düzgün İş Göstergelerinden Kadın İşgücünün İşsizlik Oranı Ülke Sıralaması **Kaynak:** OECD and World Labour Report'dan Yararlanılarak Hazırlanmıştır.

Kadın işgücü işsizlik oranı dikkate alındığında Norveç ilk sırada iken Türkiye sıralamada 22. sırada yer almaktadır.

Kadının işgücün katılım oranının azlığı ekonomiler açısından arzu edilmeyen ve atıl bir kaynak olarak görülen bir durumdur.

Kalkınma Bakanlığı İşgücü piyasasının etkinleştirilmesi programı eylem planı çerçevesinde 2013'te %30.8 olan kadının işgücüne katılım oranının 2018'de %34,9 çıkarmayı öngörmektedir. Bakanlık kadınların işgücüne ve istihdama katılımının artması için: kaliteli, hesaplı ve kolay erişilebilir kreş imkanlarının yaygınlaştırılması, kadınların çocuklarını bırakabileceği oyun odalarının yaygınlaştırılması, doğum izinlerinden sonra ebeveynlere çocuklarının ilkökula başlama yaşına kadar kısmi süreli çalışma hakkı tanınması gibi konularda etkin politikalar geliştirmesini öngörmektedir (Kalkınma Bakanlığı,2015:1,4).

Kadınların işgücüne katılım oranı önemli ekonomik göstergeler arasındadır ve bu oran OECD ülkelerine nazaran Türkiye'de düşük seviyededir. Kadın istihdamına yönelik engelleri kaldırmaya yönelik politikalar son yıllarda büyük etkinlik kazanmıştır.

Kadınlar için iş gücü piyasasında eşitlik sağlayıcı politikaların hayata geçirilmesi ile kadınları iş gücü piyasasından alıkoyan en önemli sebeplerin tespit edilip bu noktalarda çözüm geliştirici istihdam politikalarının hayata geçirilmesi önem arz etmektedir.

4 Sonuç

Düzgün iş performansının yüksek olması bir ülkenin ekonomik kalkınmışlığının ve refah düzeyinin önemli bir göstergesidir bu nedenledir ki bu sıralamada üst sıralarda olmak ekonomik etkinliğin ve çalışanların mutluluğunun toplumun refah seviyesinin yüksek olmasının sonucunu da oluşturmaktadır.

Düzgün iş performansı açısından İskandinav ülkelerinin ilk sıralarda olduğunu görmekteyiz.

Türkiye Sosyal güvenlik ve sosyal koruma alanında görece olarak diğer göstergelere oranla daha yüksek bir performans sergilemiştir.

İşsizlik sorununun Türkiye’de yüksek bir seyir izlemesi eğitim yetenek emek talebi üçgeninin dengesinin sağlanması ile oluşacaktır. Yetenek ve istek temelli tasnif edilecek eğitim çağındaki çocuk ve gençlerin kategorize edilerek eğitim sisteminin yapısal sorunlarını çözecek temelden eğitim sisteminin değişimini gerektiren yetenek temelli çoklu zeka sisteminin geliştirilmesi istihdam sorununun çözülmesi için altyapı oluşturacaktır.

Kaynakça

- Anker Richard, 2003 Measuring Decent Work with Statistical Indicators, International Labour Review, Vol 142, NO:2,
- Alper, Yusuf, 2000, *Türkiye’de Sosyal Güvenlik ve Sosyal Sigortalar (SSK, BAĞ-KUR)*, Genişletilmiş 3. Baskı, Alfa Basım Yayım Dağıtım Ltd. Şti, Bursa.
- Ghai Dharam, 2002, Decent Work: Concepts, Models and Indicators, International Institute for Labour Studies, Discussion Paper 139, Geneva
- Gahi, Dharam, (2006). “Decent Work: Universality and Diversity”, Decent Work: Objectives and Strategies içinde, ILO, Geneva.
- Işığışık, Özlem, 1999, “Sosyal Diyalog, Temel Nitelikleri ve Türkiye’de Sosyal Diyaloga İlişkin Genel Bir Değerlendirme”, *İş Güç: Endüstri İlişkiler ve İnsan Kaynakları Dergisi*, 1(1), ss. 1-6.
- Kalkınma Bakanlığı, İşgücü Piyasasının Etkinleştirilmesi Programı Eylem Planı 2014-2018, Ocak 2015, www.kalkinma.gov.tr